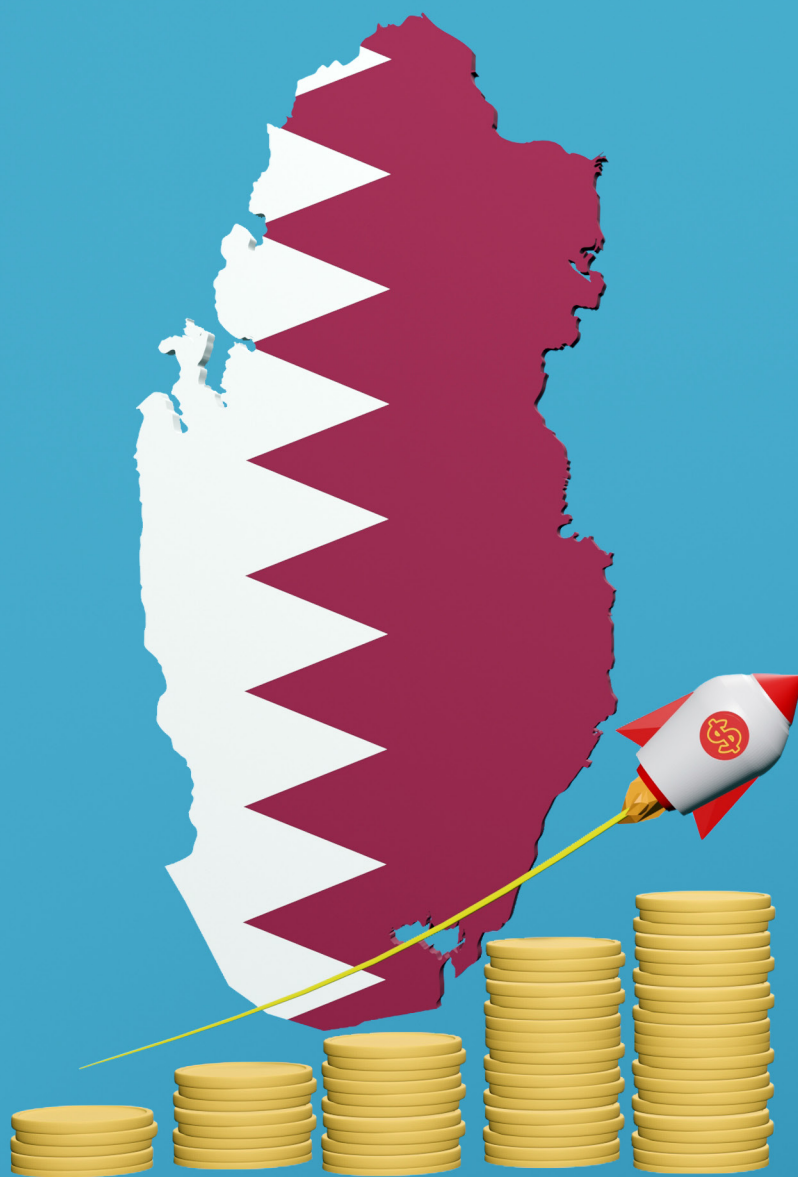




مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

سیاست تجاری قطر



اسفند ۱۴۰۱

شناسنامه گزارش



مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

سیاست تجاری قطر

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: اسفند ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: سیاست تجاری، سند ملی چشم‌انداز، استراتژی ملی توسعه، تحریم‌های بین‌المللی، متنوع‌سازی اقتصادی، پتانسیل ترانزیتی

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	خلاصه مدیریتی
۷	قطر در یک نگاه
۷	الف) سیاست تجاری قطر
۱۵	ب) ارزیابی سیاست تجاری
۲۳	ج) روابط تجاری قطر و ایران
۲۶	جمع‌بندی و پیشنهادهای سیاست‌گذاری

خلاصه مدیریتی

قطر کشوری کوچک است که با تکیه بر منابع غنی هیدروکربنی و یک مدیریت اقتصادی موفق توانسته است به سطح بالایی از رفاه، ثبات و رشد اقتصادی برسد. با این حال این کشور با مشکلاتی از جمله اقتصاد تک محصولی، وابستگی به واردات محصولات مصرفی، بخش خصوصی کوچک و آمار پایین جمعیت بومی ماهر مواجه بوده است. سیاست تجاری این کشور و برنامه‌های اقتصادی کلان این کشور حول این مسائل سامان گرفته است.

ایران و قطر روابط اقتصادی به نسبت مناسبی دارند، هرچند از پتانسیل واقعی روابط دوجانبه فاصله زیادی دارد. قراردادهای تجاری مختلفی میان دو کشور، چه در سطح دولتی و چه در بخش خصوصی امضا شده است که می‌تواند نقطه اتکای مناسبی برای توسعه روابط باشد. با این حال، روابط میان ایران و قطر نیز مانند بسیاری از بخش‌های دیگر تجارت و اقتصاد ایران، از تحریم‌های بین‌المللی یک و نیم دهه گذشته آسیب زیادی دیده است. در این شرایط می‌توان رئوس سیاستی برای توسعه روابط دو کشور در حوزه اقتصادی را در موارد زیر خلاصه کرد:

سیاست متنوع‌سازی اقتصادی در قطر به شکل جدی پیگیری می‌شود؛ این سیاست با توجه به محدودیت‌های جمعیتی قطر فرصت مناسبی برای همکاری دو کشور در زمینه‌هایی همچون ایجاد شهرک‌های صنعتی مشترک در سواحل جنوبی ایران را فراهم کرده است. چنین شهرک‌هایی می‌تواند بستر مناسبی برای هم‌افزایی سرمایه قطری و نیروی کار ایرانی فراهم کند. با توجه به دانش انباشته شده در ایران و در دسترس بودن نیروی کار متخصص و ماهر در کشور، این همکاری‌ها می‌تواند در زمینه تولید محصولات با ارزش افزوده بالا نیز توسعه یابد.

پتانسیل ترانزیتی ایران، با توجه به ماهیت روابط ترکیه - قطر برای هر دو کشور جذابیت دارد؛ انعقاد تفاهم‌نامه سه‌جانبه، در کنار توسعه ظرفیت ترانزیتی ایران در زمینه حمل‌ونقل ریلی و دریایی در این زمینه راهگشا خواهد بود. دست کم در توسعه ظرفیت بندرگاهی و کشتی‌رانی بنادر بوشهر و دیر جذابیت‌های بالایی برای سرمایه قطری دارد تا از این طریق سواحل استان بوشهر به یک پل تجاری برای ترکیه و قطر تبدیل شود. در این زمینه باید در نظر داشت تکمیل برنامه‌های اتصال راه‌آهن سراسری ترکیه به عراق، مزیت ترانزیتی ایران را از بین خواهد برد.

با توجه به عضویت قطر در سازوکارهای اقتصادی و تجاری منطقه‌ای و بین‌المللی و امکان مالکیت بر سرمایه‌گذاری تا ۱۰۰ درصد، این کشور می‌تواند به محلی برای تولید کالاهای ایرانی به طور مشترک تبدیل شود؛ چنین محصولاتی از قید و بند تحریم‌ها رها خواهد بود و به بازار کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس دسترسی خواهد داشت.

- با توجه به اینکه ناآشنایی بازرگانان قطری با تنوع و کیفیت محصولات ایرانی یکی از موانع توسعه روابط تجاری دو کشور محسوب می‌شود، برگزاری نمایشگاه‌ها در قطر و دعوت از بازرگانان قطری برای بازدید از مراکز صنعتی ایران از سوی بخش خصوصی می‌تواند در حل این مشکل موثر باشد.
- با توجه به نرخ بیکاری بالا به ویژه در میان تحصیل‌کردگان ایرانی از یک سو و تلاش قطر برای بازنگری رویه‌های جذب نیروی کار و تمرکز بر ورود نیروی کار ماهر به این کشور از سوی دیگر، این مسیر می‌تواند از جمله راهکارهای توسعه روابط اقتصادی و اجتماعی دو کشور باشد؛ با توجه به ضرورت حفظ و شأن اتباع ایرانی، این مورد باید با نظارت سفارت ایران در دوحه و در پی توافقات مشخص بین دو دولت انجام شود.
- ابتکارهای قطر برای رفع برخی اختلاف‌های سیاسی و اقتصادی میان ایران و ایالات متحده، به ویژه در حوزه انتقال دارایی‌های مسدود شده ایران در کشورهای دیگر از طریق قطر، در صورت تحقق می‌تواند نه تنها راهی برای حل مشکلات عمیق اقتصادی کشور و تأمین نیازهای کشور، بلکه سرآغاز فصلی جدید در روابط اقتصادی دوجانبه ایران و قطر باشد.

قطر در یک نگاه

کشور قطر در واقع یک شبه‌جزیره کوچک است که در امتداد شبه‌جزیره عربستان قرار گرفته و از سه طرف به خلیج فارس و از جنوب به عربستان سعودی محدود می‌شود. این شبه‌جزیره تنها ۱۱۴۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد (کوچکتر از شهرستان چابهار و تقریباً به اندازه استان قم) و بعد از بحرین کوچک‌ترین کشور در این منطقه و چهارمین کشور کوچک در مجموعه آسیا و خاورمیانه بعد از سنگاپور و مالدیو است. جمعیت قطر به دلیل درصد بالای مهاجران دارای نوسان‌هایی اندک است ولی در آخرین ارزیابی دولت اندکی بیش از سه میلیون نفر برآورد شده است.^۱

تولید ناخالص داخلی قطر در سال ۲۰۲۱ برابر با ۱۷۹,۶۸ میلیارد دلار بوده است که سرانه آن به ۶۶۸۳۸ دلار می‌رسد. رشد اقتصادی این کشور در همین سال عبارت از ۱,۶ درصد و تورم آن نیز ۲,۳ درصد بوده است. دسترسی مردم این کشور به الکتریسیته ۱۰۰ درصد و پوشش کاربران اینترنت آن نیز ۱۰۰ درصد جمعیت است. مهمترین شرکای خارجی قطر در حوزه واردات (سال ۲۰۲۰) به ترتیب ایالات متحده، چین، بریتانیا، آلمان و هند هستند، در حالی که در حوزه صادرات به ترتیب ژاپن، چین، هند، کره و سنگاپور مهمترین شرکای این کشور به شمار می‌آیند. مهمترین صادرات این کشور عبارت بوده است از محصولات هیدروکربنی شامل نفت و گاز، یدک‌کش‌های دریایی و محصولات شیمیایی شامل اسید سولفوریک و آلکائید بنزن، در حالی که مهمترین کالاهای وارداتی این کشور شامل قطعات هواپیما و توروبجت، قطعات مربوط به انتقال نیرو و دستگاه‌های حفاری شناور یا زیرآبی بوده است.^۲

الف) سیاست تجاری قطر

مشکلات اساسی اقتصاد قطر نیز شباهت زیادی به مسائل دیگر کشورهای نفت‌خیز کوچک منطقه خلیج فارس دارد. وابستگی این کشورها به درآمدهای هیدروکربنی، اقتصاد تک‌محصولی، وابستگی به واردات محصولات مصرفی، بخش خصوصی کوچک و آمار پایین جمعیت بومی ماهر از مهمترین مشکلات کشورهای کوچک ثروتمند حاشیه خلیج فارس به شمار می‌آیند و قطر نیز بیش و کم با همین مسائل روبه‌رو است و در نتیجه، سیاست‌های کلان اقتصادی و سیاست تجاری آن نیز بر همین مسائل متمرکز شده است.

اهداف اصلی سیاست تجاری قطر عبارتند از تسهیل تجارت، سرمایه‌گذاری خارجی و ترویج صادرات. این سه اصل محور کلی سیاست‌گذاری‌های اقتصادی قطر چه در سطح سیاست تجاری و چه در طرح‌های کلان اقتصادی از جمله اسناد استراتژیک توسعه کشور قرار گرفته‌اند. ابزارهای دولتی بسیاری برای جذب سرمایه‌های خارجی به کار گرفته شد و ابتکارات و به‌روزرسانی‌های مهمی در حوزه سازوکار گمرکی پدید

1- Qatari Planning and Statistics Authority

2- World Bank (WITS)

آمده است.^۱ دولت همچنین با حمایت از توسعه انسانی تلاش زیادی کرده است تا در راستای سیاست متنوع‌سازی اقتصاد حرکت کند.

سیاست تجاری قطر همچنین برای استراتژی ملی امنیت غذایی این کشور نیز بسیار اهمیت دارد. این استراتژی تلاش می‌کند اطمینان حاصل کند که «استراتژی واردات غذایی قطر در برابر اختلال و شوک‌های تجاری بالقوه انعطاف لازم را دارد و این کشور می‌تواند به سرعت به از دست دادن شرکای تجاری یا کاهش خوداتکایی واکنش نشان دهد».^۲ هدف این استراتژی این است که تا سال ۲۰۲۳ تعداد ۳ تا ۵ بازار وارداتی جایگزین برای هر کالا تعریف کند، به گونه‌ای که سهم دو شریک اصلی وارداتی حدود ۵۰ درصد (و در صورت حضور سه شریک اصلی، ۷۰ درصد) باشد.^۳

در سیاست تجاری جدید کشور قطر تلاش شده است تا به چالش‌های متفاوتی که اقتصاد این کشور در دوره اخیر با آن‌ها مواجه بوده است پاسخ دهد و به این منظور، استفاده از نهادهای سازمان تجارت جهانی و رویه‌ها و سازوکارهای قانونی مورد توجه قرار ویژه‌ای قرار گرفته است. تسهیل تجارت، متنوع‌سازی بازار وارداتی، استفاده از سازوکارهای حل اختلاف و افزایش شفافیت و پیش‌بینی‌پذیری رژیم سرمایه‌گذاری خارجی کشور در رأس اقدامات دولت قرار دارند. به این ترتیب، شرایط ویژه‌ای که قطر از سال ۲۰۱۴ و به واسطه کاهش شدید بهای نفت و سپس در سال ۲۰۱۷ با تحریم اقتصادی عربستان سعودی و متحدان با آن مواجه شد، در واقع دولت این کشور را با سرعت بیشتری به سوی اصلاحات ضروری نهادی و سازمانی سوق داد. در طول دوران کرونا نیز این اصلاحات ادامه پیدا کرد. در این مدت، دولت همچنین قابلیت‌های سرمایه‌گذاری را توسعه داد و تلاش کرد جایگزینی برای برخی محصولات کلیدی که عمدتاً شامل کالاهای کشاورزی و ملزومات ساخت‌وساز بود، تعریف کند. این کشور همچنین بخش مستغلات کشور را به روی سرمایه‌گذاران خارجی باز کرد و محدودیت‌های موجود بر مالکیت املاک را کاهش داد. وزارت اقتصاد این کشور ابتکارهای جدیدی را برای خلق تعریف یکسانی از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط^۴ به کار گرفت و در نتیجه آن، فرمول‌بندی‌های سیاست تجاری کشور را تسهیل کرد. به این ترتیب، سیاست اقتصادی قطر در کانون دستور کار توسعه اقتصادی کلان قطر قرار گرفته است. این کشور در حال تنظیم سیاست تجاری جدیدی است که با مشاوره سازمان‌های بین‌المللی و مؤسسات معتبر بین‌المللی و با محوریت وزارت اقتصاد این کشور در جریان است.^۵

همانگونه که اشاره شد، کشور قطر در سال‌های اخیر با بحران‌هایی مواجه بوده که در تاریخ این کشور کم‌سابقه بوده است. علاوه بر بحران جهانی همه‌گیری کووید-۱۹ و بحران اقتصادی ناشی از آن و نیز

1- Government Communication Office (2020). Economic Policy. Available from: <https://www.gco.gov.qa/en/focus/economic-policy/>

2- Qatar National Food Security Strategy 2018 – 2023

3- State of Qatar Report for WTO, p. 33

4- SMEs

5- State of Qatar Report for WTO, p. 33

بحران کاهش بهای جهانی انرژی برای کشورهای صادرکننده نفت، این کشور با بحران‌های سیاسی منطقه‌ای در ارتباط با کشمکش‌های سیاسی با عربستان سعودی، محاصره اقتصادی و مسائل ناشی از برگزاری جام جهانی ۲۰۲۲ مواجه بوده است که همگی اثرات مهمی بر اقتصاد این کشور داشته است. پاسخ این کشور در حوزه تجارت شامل ادامه سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر تجارت بین‌الملل همچون تأسیس خطوط جدید دریایی، توسعه بازار داخلی، به کارگیری ابزارهای تسهیل تجارت بیشتر، پشتیبانی و ترویج سرمایه‌گذاری خارجی، بازگشایی دفترهای تجاری در پایتخت‌های مهمترین شرکای تجاری، گسترش بازار صادرات و واردات قطر و تداوم به کارگیری نظام تجاری جندجانبه مبتنی بر توافق‌نامه‌های منطقه‌ای و دوجانبه بود. این سیاست‌ها از زمان ارزیابی پیشین سیاست تجاری قطر در سال ۲۰۱۴ معرفی شد و هم‌زمان، اهداف بلندمدت و استراتژیک توسعه اقتصادی-اجتماعی قطر در **سند ملی چشم انداز قطر ۲۰۳۰**^۱ منتشر شد و سیاست‌های مبنایی این کشور برای توسعه انسانی و اقتصادی پی‌ریزی شد. این سند و اهداف کلی اقتصادی قطر در قالب **دومین استراتژی ملی توسعه قطر**^۲ در همین بخش مورد بحث قرار خواهند گرفت. همچنین، در بخش بعدی آخرین ارزیابی سازمان تجارت جهانی از سیاست تجاری قطر که مربوط به بازه زمانی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱ است نیز به طور خلاصه بیان خواهد شد.

سند ملی چشم انداز قطر ۲۰۳۰

بر اساس چشم‌انداز ۲۰۳۰ قطر^۳، این کشور یک دوره شکوفایی بی‌نظیر اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را تجربه کرده است. ثروت فراوان این کشور فرصت‌های غیرمنتظره و در عین حال چالش‌های بزرگی را ایجاد کرده است. هدف اصلی چشم‌انداز ۲۰۳۰، بنابراین تعیین مسیر توسعه کشور بر اساس ویژگی‌های فرهنگی و اقتصادی قطر است و چارچوبی برای تدوین استراتژی‌ها و برنامه‌های ملی فراهم می‌کند.

مطابق این سند ملی، «قطر به مدد منابع غنی هیدروکربنی خود استانداردهای زندگی شهروندان را به شکل قابل ملاحظه‌ای بهبود بخشیده است»؛ با این حال شکوفایی و رفاه جامعه قطر بر مبنای ارزش‌های ملی در گرو ایجاد تعادل میان پنج چالش اصلی است: (۱) نوسازی و حفظ سنت‌ها، (۲) نیازهای این نسل و نیازهای نسل‌های آینده، (۳) رشد مدیریت‌شده و گسترش کنترل‌نشده، (۴) اندازه و کیفیت نیروی کار خارجی و مسیر توسعه انتخاب‌شده و (۵) رشد اقتصادی، توسعه اجتماعی و مدیریت زیست محیطی

با توجه به این ضرورت برقراری تعادل در مسیر آتی قطر و با توجه به الزامات قانونی و توصیه‌های سلطنتی مبتنی بر محافظت از آزادی‌های عمومی و شخصی، ترویج ارزش‌ها و سنت‌های اخلاقی و دینی و تضمین امنیت، ثبات و فرصت‌های برابر، سند چشم‌انداز ۲۰۳۰، چهار ستون اصلی توسعه این کشور

1- QNV 2030

2- Second National Development Strategy

3- State of Qatar, Government Communication Office

را مشخص کرده است: ۱) توسعه انسانی برای توانمندسازی مردم برای حفظ یک جامعه مرفه، ۲) توسعه اجتماعی با هدف ایجاد جامعه‌ای عادلانه و مبتنی بر معیارهای اخلاقی که قادر به مشارکت جهانی برای توسعه باشد ۳) توسعه اقتصادی برای ایجاد یک اقتصاد رقابتی و متنوع که قادر به برآوردن نیازهای حال و آینده همه مردم و تضمین استاندارد بالای زندگی است و ۴) توسعه محیط زیستی به گونه‌ای که بین رشد اقتصادی، توسعه اجتماعی و حفاظت از محیط زیست هماهنگی وجود داشته باشد.

از دیدگاه تنظیم‌کنندگان سند:

- هر چند تاکنون پیشرفت قطر به بهره‌برداری از منابع نفت و گاز آن بستگی داشته است، موفقیت اقتصادی آینده به طور فزاینده‌ای به توانایی مردم قطر برای مقابله با نظم بین‌المللی جدید که مبتنی بر دانش و به شدت رقابتی است بستگی دارد. قطر برای رویارویی با این چالش، سیستم‌های آموزشی و بهداشتی پیشرفته‌ای را ایجاد می‌کند و همچنین مشارکت موثر قطری‌ها در نیروی کار را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، قطر با جذب نیروی کار واجد شرایط در همه زمینه‌ها، به افزایش نیروی کار خود ادامه خواهد داد. سیستم آموزشی مدرن فرصت‌هایی برای توسعه کامل پتانسیل شهروندان قطری ارائه می‌کند و آن‌ها را برای موفقیت در دنیایی در حال تغییر با الزامات فنی پیچیده‌تر، آماده می‌کند. این سیستم همچنین تفکر تحلیلی و انتقادی و خلاقیت و نوآوری را تشویق خواهد کرد؛ انسجام اجتماعی و احترام به ارزش‌ها و میراث جامعه قطر را ارتقا می‌دهد و از تعامل سازنده با سایر کشورها حمایت می‌کند.
- برای بهبود سلامت جمعیت، قطر توسعه یک سیستم یکپارچه برای مراقبت‌های بهداشتی، مطابق با استانداردهای جهانی را دستور کار دارد. این سیستم نیازهای نسل‌های موجود و آینده را برآورده کرده و زندگی سالم و طولانی را برای همه شهروندان فراهم می‌کند و همه خدمات بهداشتی را در دسترس همه مردم قرار می‌دهد.
- قطر برای افزایش مشارکت موثر نیروی کار شهروندان خود تلاش خواهد کرد. با این حال، در آینده قابل پیش‌بینی، قطر جمعیت و نیروی کار کافی برای مدیریت سیستم‌های پیچیده، زیرساخت‌ها و سایر الزامات یک اقتصاد در حال رشد، متنوع و پیشرفته را نخواهد داشت. برای تحقق اهداف قطر در آینده، جبران کمبود نیروی کار بومی با کارگران خارجی ضروری است. جذب و حفظ ترکیب مناسبی از مهارت‌ها به انگیزه‌های مناسب و همچنین ترتیبات سازمانی برای تضمین حقوق و ایمنی نیروی کار خارجی ضرورت دارد.
- قطر خواهان پیشرفت و توسعه ابعاد اجتماعی جامعه خود از طریق پرورش شهروندانی است که قادر به برخورد موثر و انعطاف‌پذیر با الزامات عصری که در آن زندگی می‌کنند، باشند. زنان

نقش مهمی در همه عرصه‌های زندگی به‌ویژه از طریق مشارکت در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و سیاسی خواهند داشت.

قطر به دنبال ایجاد جامعه‌ای امن و با ثبات بر اساس نهادهای موثر خواهد بود. این کشور تساهل، خیرخواهی، گفتگوی سازنده و گشودگی نسبت به فرهنگ‌های دیگر را در چارچوب هویت عربی و اسلامی خود ترویج خواهد کرد. علاوه بر این، نیازهای اساسی شهروندان خود را تامین و فرصت‌های برابر را برای آن‌ها تضمین می‌کند.

قطر همچنین نقش منطقه‌ای خود را به ویژه در چارچوب شورای همکاری خلیج فارس، اتحادیه عرب و سازمان کنفرانس اسلامی توسعه خواهد داد؛ این کشور به‌عنوان عضوی مسئول در جامعه بین‌المللی به تأمین امنیت و صلح بین‌المللی کمک و به تعهدات بین‌المللی خود عمل خواهد کرد.

در حوزه اقتصادی، به عنوان سومین ستون سند ۲۰۳۰، مطابق سند:

رونق اقتصادی و بهبود مستمر معیشت شهروندان قطر در گرو اقتصادی پویا است. حفظ رفاه در درازمدت مستلزم مدیریت عاقلانه منابع تجدیدناپذیر است تا اطمینان حاصل شود که نسل‌های آینده ابزارهای کافی برای برآورده کردن آرزوهای خود را به ارث می‌برند. این مدیریت باید استفاده بهینه از این منابع را تضمین کند و بین ذخایر و تولید و میان تنوع اقتصادی و کاهش منابع هیدروکربنی تجدیدناپذیر تعادل ایجاد کند.

می‌توان از منابع غنی هیدروکربنی قطر برای پیشبرد توسعه پایدار استفاده کرد. تبدیل این دارایی‌های طبیعی به ثروت مالی ابزار لازم برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های کشور مطابق با استانداردهای جهانی، ایجاد مکانیسم‌های ارائه خدمات عمومی به شکلی کارآمد، ایجاد نیروی کار ماهر و مولد و توسعه قابلیت‌های کارآفرینی و نوآوری را فراهم می‌کند. این دستاوردها به نوبه خود بستر وسیع‌تری را برای تنوع بخشیدن به اقتصاد قطر و موقعیت آن به عنوان قطب منطقه‌ای دانش و فعالیت‌های صنعتی و خدماتی با ارزش افزوده بالا ایجاد خواهد کرد.

اولین چالش، توانمندسازی بخش خصوصی برای ایفای نقش اساسی در دستیابی به توسعه پایدار است. آموزش و حمایت از کارآفرینان پیش شرط اساسی برای توانمندسازی بخش خصوصی برای ایفای این نقش است. به علاوه ارائه مکانیسم‌های حمایت مالی و غیر مالی برای شرکت‌های کوچک و متوسط ضرورت دارد. هر چند گام‌هایی در این زمینه برداشته شده، در یک اقتصاد بین‌المللی پویا و بدون مرز به اقدامات بیشتری برای افزایش رقابت و جذب سرمایه‌گذاری نیاز است.

چالش دوم انتخاب و مدیریت مسیری است که رفاه را به ارمغان می‌آورد و در عین حال از عدم تعادل اقتصادی جلوگیری می‌کند. برای عبور از این مسیر به مدیریت اقتصادی ماهر و دوراندیش و نهادهای موثر و چابک نیاز است. استراتژی اقتصادی قطر باید نسبت به طیف وسیعی از خطراتی که به طور بالقوه می‌تواند دستیابی به اهداف آن را محدود کند، هوشیار باشد. بهترین امنیت در برابر این خطرات در بازارهای باز و انعطاف‌پذیر، مکانیسم‌های حمایت اجتماعی مقرون به صرفه و ذخایر مالی احتیاطی و استراتژیک نهفته است.

پس از بررسی چالش‌های موجود در مسیر توسعه اقتصادی قطر، سند اهداف کشور در حوزه اقتصادی را به این شکل برشمرده است:

• دستیابی به نرخ‌های معقول و پایدار رشد اقتصادی که استاندارد بالای زندگی را برای این نسل و نسل‌های آینده تضمین می‌کند

• دستیابی به ثبات مالی و اقتصادی با نرخ تورم پایین، سیاست مالی صحیح و سیستم مالی مطمئن و کارآمد

• ایجاد فضای کسب‌وکار پویا که قادر به جذب سرمایه‌ها و فناوری‌های خارجی و تشویق سرمایه‌گذاری‌های ملی باشد

• پی‌ریزی ساختارهای اقتصادی باز و انعطاف‌پذیر که قادر به رقابت در دنیای در حال تغییر باشد

• ایجاد هماهنگی با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و سازمان‌های اقتصادی عربی و منطقه‌ای برای ایجاد روابط تجاری، سرمایه‌گذاری و مالی

• بهره‌برداری بهینه از منابع هیدروکربنی، ایجاد تعادل بین ذخایر و تولید و میان تنوع اقتصادی و درجه تهی‌سازی^۱

• ایجاد یک بخش نفت و گاز قوی که نوآوری‌های تکنولوژیک پیشرفته ایجاد می‌کند و به توسعه منابع انسانی و ظرفیت‌های اقتصادی در سراسر قطر کمک می‌کند

• شکل‌دهی به یک صنعت گاز کاملاً توسعه‌یافته که منبع اصلی انرژی پاک برای قطر و جهان است

• حفظ بلندمدت ذخایر استراتژیک نفت و گاز برای تأمین نیازهای امنیت ملی و توسعه پایدار

• ایجاد یک اقتصاد متنوع که به تدریج وابستگی خود را به منابع هیدروکربنی کاهش می‌دهد، نقش

1- degree of depletion

میزان و آهنگ کاهش فشار مخزن یا ذخایر هیدروکربنی ناشی از تولید سیالات مخزن



بخش خصوصی را افزایش می‌دهد و رقابت‌پذیری خود را از طریق گسترش صنایع و خدمات با مزیت‌های رقابتی ناشی از صنایع هیدروکربنی و طراحی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای مزیت و تخصص ملی ارتقاء می‌بخشد.

پیشبرد اقتصاد مبتنی بر دانش، کارآفرینی، تعالی در آموزش، توسعه زیرساختی، ارائه خدمات کارآمد عمومی و دولت شفاف و پاسخگو

در نهایت در بخش محیط زیست، قطر به دنبال حفظ و حراست از محیط زیست است. بر این اساس، توسعه با تعادل بین نیازهای رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی با شرایط حفاظت از محیط زیست همراه خواهد شد. قطر مجبور است با مسائل زیست محیطی مانند کاهش منابع آب، مصرف هیدروکربن و اثرات آن بر آلودگی و تخریب محیط زیست و تأثیر بالقوه گرمایش زمین بر سطح آب در قطر و در نتیجه بر توسعه شهری ساحلی روبه‌رو شود. در این بین ارزیابی شدت خطرات و مقابله با تغییرات پیش‌بینی شده مستلزم بسیج ظرفیت‌ها و هماهنگی تلاش‌ها است.

دومین استراتژی ملی توسعه قطر

دومین استراتژی توسعه ملی ۲۰۱۸-۲۰۲۱ در راستای مجموعه راهبردهای ملی با هدف دستیابی به اهداف تبیین شده در چشم انداز ملی قطر ۲۰۳۰ تدوین شده بود. به همین واسطه برنامه‌ها، سیاست‌ها و مجموعه اقدامات ذکر شده در این برنامه، در همان چهار ستون سند ۲۰۳۰ (توسعه انسانی، توسعه اجتماعی، توسعه اقتصادی و توسعه زیست محیطی) صورت‌بندی شده است.

این سند که در واقع دومین برنامه پنج‌ساله قطر (پس از اولین استراتژی توسعه ملی ۱۶-۲۰۱۱) است، با شناسایی پیشران‌ها در هر حوزه اولویت‌های سیاست‌گذاری قطر را در چارچوب سناریوهای مختلف، ذیل اهداف اعلام شده در سند ۲۰۳۰ تدوین کرده است.

در همین راستا، دومین استراتژی توسعه ملی با هدف حفظ رونق اقتصادی از طریق توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، تنوع اقتصادی، توسعه بخش خصوصی و مدیریت منابع طبیعی، ارتقای توسعه انسانی از طریق سیستم مراقبت بهداشتی جامع و یکپارچه، آموزش و پرورش با کیفیت، نیروی کار ماهر و متعهد، توسعه اجتماعی سالم از طریق تأمین اجتماعی، امنیت و ایمنی عمومی، غنی‌سازی فرهنگی، تعالی ورزشی و توسعه پایدار تدوین شده بود. به علاوه دومین استراتژی توسعه ملی (NDS-2) شامل فصل جدیدی در زمینه همکاری‌های بین‌المللی (مشارکت‌های جهانی برای توسعه) با هدف تقویت نقش و جایگاه منطقه‌ای و بین‌المللی قطر، ارتقاء مشارکت‌های بین‌المللی و مشارکت فعال در منطقه و صلح و امنیت بین‌المللی است.

مطابق این سند:

- قطر در چارچوب دومین استراتژی ملی توسعه بر اصلاح حوزه‌های سیاست‌گذاری و ایجاد انگیزه، افزایش بهره‌وری در همه سطوح و تقویت تلاش‌های متنوع‌سازی اقتصادی تمرکز خواهد کرد. نهادهای دخیل در NDS-2 بر تقویت ظرفیت‌های سازمانی و نهادی خود، توسعه چارچوب‌ها و سیاست‌های تشویقی برای جذب بخش خصوصی، افزایش سهم آن در اقتصاد محلی و افزایش بهره‌وری در همه ابعاد تمرکز خواهند کرد. انتظار می‌رود اقتصاد واقعی در دوره ۲۲-۲۰۱۸ به دلیل فعالیت در بخش غیر هیدروکربنی، به ویژه کالاهای قابل تجارت و بخش خدمات، رشد کند. این دوره با منطقی‌سازی هزینه‌های دولت مشخص خواهد شد که به طور کلی منجر به تعادل در ترازنامه مالی قطر و تسهیل فعالیت‌های بخش خصوصی خواهد شد.
- توسعه مستلزم نوسازی و بهبود نهادهای بخش عمومی با تمرکز ویژه بر ویژگی‌های اصلی یک دولت مدرن و تلاش بیشتر برای پذیرش ارزش‌های نوسازی و توسعه نهادی است. همچنین دستیابی به توسعه نهادی نیازمند پیشرفت نظام‌مند در تمام حوزه‌ها است. از جمله اثرات مثبت سازمان‌دهی نهادی با کیفیت، برنامه‌های روشن و سیاست‌های یکپارچه و استفاده بهینه از منابع انسانی و مالی و ارائه خدمات عمومی برجسته، نظارت بر عملکرد و پاسخگویی است.
- قطر خود را به گسترش یک طرح توسعه شهری جامع و یک سیاست شهرسازی پایدار و توزیع جمعیت متعهد کرده است. در اجرای این تعهد، تشویق به استفاده صحیح اقتصادی و فنی از منابع طبیعی، ارائه خدمات زیربنایی و افزایش کارایی بازار ضرورت دارد. بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل شهری، اجرای طرح ملی کاربری زمین، ایجاد زیرساخت‌های فیزیکی و فناوری اطلاعات با کیفیت بالا برای پاسخگویی به نیازهای اقتصاد قطر و بخش‌های مختلف آن و ارتقای کیفیت خدمات زیرساخت‌های اقتصادی برای رفع نیازهای نوظهور جمعیت قطر ضروری است. این امر مستلزم راه‌اندازی برنامه‌ها و پروژه‌هایی با هزینه‌های خاص و مشخصات فنی بهینه تحت قوانین جامع، رویه‌های مؤثر و هماهنگی کامل بین ذینفعان است. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی کارایی اقتصاد و ظرفیت جذب آن را افزایش می‌دهد، از تنگناها جلوگیری می‌کند، رقابت‌پذیری را گسترش می‌دهد و سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی را تشویق می‌کند.
- تنوع اقتصادی و توسعه بخش خصوصی یک رکن اساسی در فرآیند یک اقتصاد پایدارتر و ایمن‌تر در برابر نوسانات اقتصاد جهانی است. بازار جهانی، نوسانات پویایی را تجربه می‌کند که بر اقتصادهای در مقیاس کوچک که به منابع طبیعی به عنوان منبع اصلی درآمد متکی هستند، تأثیر منفی می‌گذارد. تنوع اقتصادی و توسعه بخش خصوصی با توجه به کاهش بازده بخش



منابع طبیعی قطر در نتیجه کاهش قیمت نفت و گاز از سطوح بی‌سابقه در اواسط سال ۲۰۱۴ و تأثیر منفی متعاقب آن بر اقتصاد، اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است. تنوع اقتصادی در گسترش انتخاب‌های اقتصاد ملی، تقویت پایه تولید، تنوع بخشیدن به منابع درآمد آن، توانمندسازی بخش خصوصی برای مشارکت موثر در فعالیتهای اقتصادی و تضمین پایداری و حفظ منابع اقتصادی ضروری است.

• مدیریت منابع طبیعی ضرورتی حیاتی در فرایند توسعه اقتصادی قطر دارد. این امر مستلزم حفاظت از منابع آب، منطقی کردن استفاده از انرژی، تلاش در جهت استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر و افزایش نرخ خودکفایی محصولات کشاورزی و شیلات است.

• اقتصاد مبتنی بر دانش در درجه اول به استفاده از ایده‌ها به جای قابلیت‌های فیزیکی و به استفاده از فناوری به جای پردازش مواد خام یا به کارگیری نیروی کار غیر ماهر بستگی دارد. برای دستیابی به این گذار، ایجاد نیروی کار ملی کارآمد و با انگیزه بالا و متعهد ضروری است. با توجه به جمعیت کوچک قطر، شهروندان از کمیت و مهارت‌های کافی برای مدیریت سیستم‌های پیچیده، زیرساخت‌ها و سایر الزامات کاری تحت انقلاب صنعتی چهارم، رشد سریع و اقتصاد متنوع و پیشرفته برخوردار نخواهند بود. هدف از تبدیل قطر به یک اقتصاد دانش بنیان و متنوع افزایش مشارکت بخش خصوصی در توسعه ملی است که مستلزم تداوم ظرفیت‌سازی در شهروندان قطری، بهره‌گیری از زنان با تحصیلات عالی، هدایت بازار کار به سمت جذب نیروی کار ماهر و رقابت‌پذیر خارجی، توسعه قانون کار و بهبود سیستم اطلاعات بازار کار است.

ب) ارزیابی سیاست تجاری

حد فاصل سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱، کشور قطر شاهد چندین تحول عمده بوده است. یکی از مهمترین آن‌ها ناظر بر مقررات جدید محیط زیستی بود که بر اساس معاهده پاریس کشورها ملزم به آن شدند و قطر نیز در سال ۲۰۱۷ آن را امضا کرد و این امر پیامدهایی برای اقتصاد نفتی-گازی قطر به همراه داشته است. شرکت نفت قطر در این راستا چند پروژه را در پیش گرفت که از جمله می‌توان به پروژه یک میلیارد دلاری بازیافت گازهای Jetty Boil-off Gas هنگام بارگیری محموله‌های LNG، پروژه‌های تزریق دوباره CO₂ در رأس لفان^۱ و کاهش شعله‌های سوختی گازهای غیرقابل استحصال^۲ و سازوکارهای کارآمدی انرژی اشاره کرد. همچنین، شرکت نفت قطر با چندین شرکت دیگر بین‌المللی برای تولید ۱۶۰۰ مگاوات انرژی از منابع تجدید پذیر وارد همکاری شد. برنامه‌ریزی قطر بر مبنای این قرار گرفته است که تا سال

1- Ras Laffan

2- flare reduction

۲۰۳۵ تنها منبع انرژی فسیلی مورد استفاده در این کشور، به دلیل اثرات گرمایشی کمتر آن بر محیط زیست، گاز طبیعی باشد.^۱

چالش دوم قطر خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا بود که با توجه به روابط اقتصادی عمیق و پیچیده دو کشور و اینکه دو کشور معاهدات تجاری دوجانبه‌ای نداشتند، عدم قطعیت و پیچیدگی‌های نامطلوبی بر بنیان‌های تجاری و سرمایه‌گذاری قطر گذاشت.^۲

چالش سوم قطر در این بازه زمانی مربوط به محاصره تجاری، دریایی، زمینی و هوایی دوفاکتو از سوی کشورهای عربستان، امارات و بحرین بود که در سال ۲۰۱۷ و به دنبال تنش‌های سیاسی با ریاض علیه این کشور اعمال شد. در نتیجه آن وضعیت، قطر دسترسی خشکی خود را به کلی از دست داد و از امکان استفاده از بسیاری از مسیرهای هوایی و دریایی موجود نیز بی‌بهره شد. حتی در مقطعی تلاش شد کشتی‌ها از عبور از آب‌های سرزمینی قطر برای انتقال کالا منع شوند.

چالش چهارم ناظر بر رابطه قطر با سازمان اوپک بود. این کشور به دنبال برخی مسائل در سال ۲۰۱۹ اوپک را ترک کرد تا رویکردهای استراتژیک خود در حوزه انرژی را مستقل از این سازمان دنبال کند. هم‌زمان، صنعت گاز دچار تغییرات جدی شد و به ویژه بازار آسیا که مقصد تجاری اصلی قطر بود محل رقابت‌های کم‌سابقه‌ای شد. کشورهایمانند استرالیا منابع جدیدی از گاز کشف کرده و سطح تولید خود را به میزان زیادی افزایش دادند و این امر رقابت را در بازار افزایش داده و بهای گاز در آسیا را به پایین‌ترین نرخ تاریخ از سال ۱۹۹۲ کاهش داد.^۳

قطر یک کشور ثروتمند نفتی است که جمعیت بومی اندکی نسبت به جمعیت خارجی‌های مقیم این کشور دارد. ۱,۹ میلیون کارگر خارجی تقریباً معادل با ۹۵ درصد از جمعیت فعال اقتصادی کشور قطر را تشکیل می‌دهند. نرخ ریال قطری بر مبنای نرخ دلار آمریکا تثبیت شده است و سیاست پولی بانک مرکزی این کشور بر مبنای بهره کوتاه مدت بین بانکی مدیریت می‌شود. این کشور عموماً از ثبات پولی بالایی برخوردار است.

بر مبنای ارزیابی سازمان تجارت جهانی، قطر طی دوران مورد ارزیابی تلاش کرده است با استفاده از موارد زیر، محیط تجاری و اقتصادی خود را بهبود ببخشد:

• افزایش شفافیت با استفاده از پرتال دولت الکترونیک، پرتال حقوقی و پرتال تجارت الکترونیک؛

• تغییر ساختار وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مرتبط با تجارت و سرمایه‌گذاری از جمله تأسیس **اداره**

1- McKinsey & Co. (2019). Global Gas and LNG Outlook to 2035. Available from <https://www.mckinsey.com/industries/oil-and-gas/our-insights/global-gas-and-lng-outlook-to-2035#>

2- State of Qatar Report for WTO, p. 4.

3- State of Qatar Report for WTO, p. 5.

برنامه‌ریزی و آمار، آژانس ترویج سرمایه‌گذاری، اداره عمومی مالیات و نیز تغییر وزارتخانه اقتصاد و تجارت به وزارتخانه تجارت و صنعت؛

- الحاقیه و بازنگری قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی،
- حمایت از حقوق مالکیت معنوی؛
- مبارزه با پولشویی.

قانون ناظر بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با **قانون شماره یک** مصوبه سال ۲۰۱۹ جایگزین شد. قانون جدید به سرمایه‌گذاران خارجی اجازه مالکیت ۱۰۰ درصدی در تقریباً تمام بخش‌های اقتصادی را می‌دهد (در قانون قبلی این عدد ۴۰ درصد بود). اصطلاحات قانونی دیگری نیز در مورد مناطق آزاد و مالیات بر درآمد ایجاد شده است. **قانون سازماندهی مشارکت بخش خصوصی و بخش عمومی** در سال ۲۰۲۰ اجرایی شد که هدف آن افزایش مشارکت بخش خصوصی در اقتصاد و تشویق رقابت است. قطر همچنین با در پیش گرفتن ابتکارهای مختلفی در حال توسعه اقتصاد الکترونیکی است. بر اساس داده‌های آخرین پیمایش مربوط به سرمایه‌گذاری، تا پایان سال ۲۰۱۸ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی حدود ۱۷ درصد از دارایی‌های غیربومی‌ها در قطر را شامل می‌شد. تقریباً ۹۰ درصد از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در قطر مربوط به بخش نفت و گاز است.

کشور قطر در سازمان تجارت جهانی بسیار فعال است و متعهد به اصل تجارت چندجانبه است. این کشور از سال ۲۰۱۶ پروتکل متمم TRIPS را پذیرفته است و از سال ۲۰۱۷ نیز عضو موافقت‌نامه تسهیل تجارت^۱ سازمان تجارت جهانی بوده و تا سال ۲۰۱۹ تمام تعهدات خود ذیل این موافقت‌نامه را اجرا کرده است. این کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس و نیز منطقه تجارت آزاد پان عربی^۲ بوده و در قالب این سازمان‌ها، موافقت‌نامه تجارت آزاد منطقه‌ای با سنگاپور و اتحادیه تجارت آزاد اروپایی دارد.

تعرفه‌ها و محدودیت‌های تجارت

در حوزه تعرفه‌ها، قطر نیز مانند دیگر کشورهای عضو GCC **تعرفه‌های عمومی خارجی شورای همکاری خلیج فارس**^۳ را اعمال می‌کند. این نظام تعرفه‌ای، ساده و اندک است. تقریباً تمام خطوط تعرفه‌ای (۹۹,۳٪) شامل مالیات مبتنی بر ارزش^۴ می‌شوند و بیشتر تعرفه‌ها (۸۷,۵٪) نرخ ۵ درصدی دارند. مالیات‌های ترکیبی بر بیشتر محصولات تنباکو اعمال می‌شود که ۰,۲ درصد از خطوط تعرفه‌ای را شامل می‌شوند. در سال ۲۰۲۰ میانگین تعرفه‌های اعمالی کامله الوداد ۵,۱ درصد بود که ۰,۱ درصد بالاتر از سال

1- TFA

2- PAFTA

3- GCC common external tariff

4- ad valorem

۲۰۱۳ بود. تعرفه محصولات کشاورزی بالاتر است و میانگین ساده آن به ۷,۷ درصد می‌رسد، در حالی که میانگین ساده محصولات غیرکشاورزی ۴,۶ درصد است.

قطر از سال ۲۰۱۹ شروع به اعمال مالیات بر محصولات مضر برای سلامت مانند تنباکو، نوشیدنی‌های انرژی‌زا و کربناتی و محصولات با مقصود ویژه (الکل و گوشت خوک) کرد. این کشور هنوز موافقت‌نامه عمومی مالیات بر ارزش افزوده شورای همکاری خلیج فارس را عملیاتی نکرده است. این موافقت‌نامه مالیات استاندارد ۵ درصدی بر کالا و خدمات را پیش‌بینی کرده است.^۱

دولت قطر واردات برخی کالاها را به دلایل امنیتی، سلامتی یا مذهبی محدود و یا به کل ممنوع کرده است. فهرست کالاهای ممنوعه کوتاه است، ولی فهرست کالاهایی که با محدودیت همراه هستند شامل ۱۲۴۰ مورد می‌شود. علاوه بر دلایل مذهبی، یکی از دلایل این محدودیت‌ها این است که قطر عضو چندین معاهده بین‌المللی محیط زیستی است که قواعد آن‌ها واردات و صادرات برخی کالاها را محدود می‌کند. برخی از این محدودیت‌ها مناقشه‌زا بوده‌اند. با توجه به عضویت قطر در شورای همکاری، این نهاد یک دفتر فنی در این کشور دارد که در بازه زمانی مورد بررسی چندین مورد تحقیقات ضد دامپینگ را در دستور کار قرار داده است که نتیجه اعمال تعرفه بر کاشی و سرامیک، برخی قطعات الکترونیکی و تخته کانتینر بوده است. کمیته حفاظت سازمان تجارت جهانی نیز در جریان برخی تحقیقات مشخص بوده است. قطر در سال ۲۰۱۱ یک آژانس توسعه صادرات تأسیس کرد تا به رشد صادرات غیرنفتی این کشور کمک کند. این آژانس در قالب بانک توسعه قطر (QDB) تعریف شده است و از بودجه این بانک استفاده می‌کند. این بانک به استارت آپ‌های قطری طیف گسترده‌ای از تسهیلات از جمله تضمین اعتباری، تأمین اعتبار برای صادرات، بیمه صادرات، وام مستقیم و مشاوره حقوقی ارائه می‌کند.

مناطق آزاد

قطر به سرمایه‌گذاران در مناطق آزاد امتیازهای زیادی از جمله حمایت مالی و بودجه‌ای می‌دهد. در سال ۲۰۱۸، **نهاد مناطق آزاد قطر** نیز به عنوان یک نهاد مستقل تأسیس شد تا فعالیت‌های اقتصادی در این مناطق را تنظیم کرده و از آن‌ها حمایت کند. در حال حاضر قطر دو منطقه آزاد دارد. مزایای کسب‌وکارها در این مناطق شامل موارد چشمگیری از جمله ۲۰ سال معافیت مالیاتی شرکت‌ها، استثنای شدن از تعرفه‌های وارداتی، دسترسی ویژه به صندوق سرمایه‌گذاری، زیرساخت‌های باکیفیت و مالکیت صد درصدی برای سرمایه‌گذاران خارجی است. علاوه بر این دو منطقه آزاد تجاری، مناطق آزاد ویژه هم وجود دارند، مانند پارک فناوری و علم قطر^۲ و مرکز مالی قطر^۳ که مورد توجه ویژه دولت قطر قرار دارند و برای جذب

1- WTO Summary TPR Report, p. 6
 2- Qatar Science and Technology Park
 3- Qatar Financial Centre



شرکت‌های فناوری و مالی بزرگ دنیا تسهیلات ویژه‌ای دریافت می‌کنند.^۱

استاندارد و بهداشت

در مورد استانداردها، چارچوب حقوقی و نهادی از زمان آخرین ارزیابی سازمان تجارت جهانی تا کنون تا حد زیادی دست نخورده باقی مانده است. سازمان عمومی برای استانداردسازی، سازمان مسئول برای انجام امور مربوط به استانداردها در قطر است. همچنین و در سطح شورای همکاری خلیج فارس، قطر عضو سازمان استانداردسازی شورای همکاری خلیج فارس^۲ است. به طور کلی و بر مبنای اظهارنظر مقامات، ۹۶ درصد از استانداردهای تأیید شده در این کشور مطابق با استانداردهای بین‌المللی هستند. این استانداردها، از جمله محصولات غذایی و حیوانی، تنباکو، لاستیک و تجهیزات الکترونیکی را شامل می‌شود. در نوامبر ۲۰۲۰، قطر ۲۲۲۴۰ استاندارد داشت که ۱۱۳۰ مورد از آن‌ها اجباری و ۲۹ مورد از آن‌ها هم در سطح ملی بودند. برخی از اعضای کمیتهٔ موانع فنی تجارت^۳ در سازمان تجارت جهانی دغدغه‌هایی را در مورد قواعد فنی قطر در حوزهٔ محصولات حیوانی، نوشیدنی‌های انرژی‌زا، غذاهای حلال، موتورسیکلت‌ها، مواد اولیهٔ پنیرو و مواد خطرناک ابراز کرده‌اند.

رژیم بهداشتی قطر نیز از بازهٔ زمانی قبلی ارزیابی سازمان تجارت جهانی تا حد زیادی دست نخورده باقی مانده است. در بازهٔ ارزیابی اخیر، قطر چندین ابتکار را برای ایجاد موازنه میان سلامت غذایی و تسهیل تجارت انجام داده است. این ابتکارها شامل یک مدیریت الکترونیکی کنترل غذایی، یک سیستم ثبت غذایی و سیستم جهانی شرکا^۴ می‌شود که یک برنامهٔ صدور مجوز به طور الکترونیکی است.

قوانین و مالکیت دولتی

از زمان آخرین ارزیابی، قوانین و رویه‌های قانونی مربوط به رقابت نیز تغییری نکرده است. با این حال، مقام‌های دولتی مدعی شده‌اند که قوانین جدیدی در مورد رقابت و کنترل قیمت آماده شده است. کالاهای مشخصی از جمله گوشت، لبنیات، میوه، سبزیجات، خودرو، مصالح ساختمانی، پارچه، خدمات رستورانی و بازاریابی الکترونیکی شامل حداکثر قیمت هستند.

با وجود اینکه قطر به سازمان تجارت جهانی اطلاع داده است که هیچ نهاد دولتی در حوزهٔ تجارت ندارد، با این حال دولت کماکان برخی حقوق اختصاصی را در برخی شرکت‌ها برای واردات یا صادرات کالاهای خاص حفظ کرده است. شرکت‌های تحت مالکیت دولت (SOEs) در بخش‌هایی از جمله نفت و گاز، معدن و چند بخش دیگر مسلط هستند. با این حال، سازوکار تدارکات عمومی این کشور در طول دوران بررسی

1- WTO Summary TPR Report, p. 7

2- GCC Standardization Organization (GSO)

3- TBT

4- Global Partners System

تغییرهای زیادی کرده است و قانون جدید **تدارکات عمومی**^۱ که از سال ۲۰۱۶ اجرایی و در ۲۰۱۸ مشمول متمرکز شد، از فرایند مناقصه مرکزیت‌زدایی کرده است. کالاهای تولید داخل مشمول قیمت ترجیحی ۱۰ درصدی در تدارکات عمومی می‌شوند.

کشور قطر همچنین در بازه زمانی مورد بررسی قوانین مربوط به حمایت از حقوق مالکیت معنوی را اصلاح کرده است تا یک اقتصاد دانش محور را توسعه بخشد. در سال ۲۰۲۰ این کشور قانونی را تصویب کرد که از مدل‌ها و ثبت اختراعات صنعتی حمایت می‌کند. این کشور همچنین به چند کنوانسیون بین‌المللی در این حوزه پیوسته است که از این جمله می‌توان به معاهده بوداپست، کنوانسیون رم، معاهده مراکش و معاهده بیجینگ اشاره کرد. با این حال، شمار ثبت اختراعات توسط جمعیت بومی در قطر اندک است.

بخش انرژی

قطر سومین ذخایر گاز طبیعی جهان را در اختیار دارد. توسعه میدان گازی عظیم شمال در سال ۲۰۰۵ آغاز شد و با افزایش ظرفیت جدی در سال ۲۰۱۸ این کشور تلاش می‌کند به تولید سالیانه ۱۲۶ میلیون تن ال ان جی در سال ۲۰۲۵ برسد (ظرفیت تولید فعلی سالیانه ۷۷ میلیون تن است). این امر جایگاه قطر به عنوان بزرگترین صادرکننده ال ان جی در جهان را تثبیت خواهد کرد. قطر از سال ۲۰۱۹ سازمان اوپک را ترک کرد، در حالی که کمتر از ۲ درصد تولید اعضای کارتل توسط قطر انجام می‌شد. شرکت کاملاً دولتی نفت قطر (QP) موتور محرکه دولت برای توسعه منابع کلان نفت و گاز این کشور است. این شرکت رشد اقتصاد ملی قطر را تضمین کرده است. شرکت خواهر QP، یعنی شرکت گاز قطر^۲ که قراردادهای مشترک میان شرکت نفت و شرکای خارجی را بر عهده دارد، بزرگترین شرکت تولید کننده ال ان جی در جهان به شمار می‌رود. شرکت نفت قطر همچنین از بازوی بازاریابی اختصاصی خود برخوردار است، یعنی **شرکت مسئولیت محدود فروش محصولات نفتی شرکت نفت قطر**^۳ که زیر مالکیت دولت قرار دارد و حق انحصاری فروش محصولات مشخص پتروشیمی از طرف شرکت‌های تولید کننده را به مشتری‌های خارج از قطر در اختیار دارد. فروش نفت خام نیز از سال ۲۰۱۸ به فهرست محصولات مشمول این قوانین اضافه شد.^۴

بخش خدمات

توسعه بخش خدمات یکی از تلاش‌های اصلی دولت قطر برای متنوع‌سازی اقتصاد است. بخش خدمات در حال حاضر ۴۰ درصد از تولید ناخالص داخلی را در اختیار دارد ولی با این حال، در تسلط چند شرکت دولتی قرار گرفته است. این امر در بخش‌هایی از جمله ارتباط تلفنی، پست، هوانوردی غیرنظامی و مدیریت

1- Public Procurement

2- QatarGas

3- Qatar Petroleum for the Sale of Petroleum Products Company Ltd

4- WTO Summary TPR Report, p. 8.

بندری صدق می‌کند. بخش خدمات مالی قطر نیز جذاب است و سرمایه و سود بالایی را به خود اختصاص داده است. بانک‌های خارجی نیز می‌توانند تحت کنترل بانک مرکزی قطر و قانون مؤسسات مالی در این کشور شعبه باز کنند ولی نیازمند دریافت مجوز از بانک مرکزی هستند. از آنجا که پول و مستغلات نمی‌تواند خارج از خاک قطر بیمه شود، خدمات بیمه‌ای نیز در این کشور به شکل گسترده‌ای توسط شرکت‌های بیمه محلی و شعبه مؤسسات خارجی در قطر صورت می‌پذیرد.

بخش ارتباطات قطر به خوبی توسعه یافته است. عمده بازار این بخش در قطر در اختیار دو شرکت Ooredoo و Vodafone Qatar است که دولت در شرکت اول ۷۰ درصد و در شرکت دوم ۶۲ درصد مالکیت دارد. در این بخش، سرمایه‌گذاری خارجی تا ۱۰۰ درصد نیز مجاز است و قانون جدیدی در این مورد در سال ۲۰۱۷ تصویب شد.

بخش هوانوردی غیرنظامی قطر نیز تا پیش از همه‌گیری کرونا رشد سریعی داشت. رشد این بخش به ویژه به واسطه رشد اقتصادی سریع کشور و نیز تلاش‌های معطوف به متنوع‌سازی در سیاست‌گذاری، سرعت بیشتری گرفت. ظرفیت انجام شده جابه‌جایی پست هوایی تنها در حد فاصل سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹ چهار برابر شد که البته تا حد زیادی هم ناشی از گسترش سریع خریدهای آنلاین فرامرزی بود. مالکیت خارجی تا ۴۹ درصد در حوزه هوانوردی غیرنظامی در قطر مجاز است. در حمل و نقل دریایی نیز بخش اصلی متعلق به شناورهای انتقال گاز است که ۹۰ درصد از شناورهای تجاری را شامل می‌شود. شناورهایی که با پرچم کشورهای خارجی حرکت می‌کنند سهم زیادی در این میان داشته و ۵۲ درصد تعداد شناورها و ۸۰ درصد از مقدار وزنی انتقال کالاها را در اختیار دارند.

در بازه زمانی مورد بررسی، قطر همچنان به ترویج تصویر خود به‌عنوان یک مقصد توریستی جذاب ادامه داده است. بعد از یک نزول جدی در ورود توریست‌ها در سال ۲۰۱۷، در ۲۰۱۹ یک بار دیگر ورود توریست‌های خارجی افزایش پیدا کرد و این کشور شاهد حضور ۲٫۱ میلیون نفر بازدیدکننده بود. دولت قطر برگزاری نشست‌ها، کنوانسیون‌ها و نمایشگاه‌ها را در خاک این کشور تشویق می‌کند. در مجموع، این بخش رشد بالایی را شاهد بوده است، به گونه‌ای که حد فاصل سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۹ سالیانه به طور متوسط ۴۴ درصد افزایش داشته است. قطر در گزارش سال ۲۰۱۹ مجمع اقتصاد جهانی در حوزه رقابت‌پذیری مسافرت و گردشگری رتبه ۵۱م در میان ۱۴۰ کشور را به خود اختصاص داده است. این جایگاه، دومین رتبه بالای خاورمیانه به شمار می‌آید. با این حال، همه‌گیری کووید قطر را نیز مانند دیگر کشورها در این بخش با مشکلات جدی مواجه کرد. در پاسخ، دولت قطر **ابتکار پاک قطر**^۱ را آغاز کرد تا با افزایش سطح بهداشت و نظافت، امنیت را در بخش گردشگری تأمین کند.

شورای ملی گردشگری قطر که در سال ۲۰۱۸ جایگزین اداره گردشگری قطر شد، متولی صنعت گردشگری این کشور است. طی دوران ارزیابی سازمان تجارت جهانی (۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰) قطر قوانین جدیدی را در این حوزه معرفی کرد و الحاقیه‌ای به قانون گردشگری اضافه کرد. در سپتامبر ۲۰۱۷، قطر استراتژی جدیدی را موسوم به «فصل بعدی استراتژی ملی بخش توریسم ۲۰۳۰»^۱ را برای بازه زمانی ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۳ معرفی کرد که رسیدن به ۵٫۶ میلیون توریست را هدف خود قرار داده است. برای رسیدن به این منظور، این استراتژی از جمله به متنوع‌سازی محصولات، خدمات و بازارهای مبدأ و نیز ترویج فرصت‌های سرمایه‌گذاری از طریق اعطای مجوزهای الکترونیکی و پیگیری سیاست‌هایی برای دسترسی آسان‌تر به قطر پرداخته است. دولت قطر همچنین استثنائات مالیاتی برای سرمایه‌گذاران خارجی و حمایت از استارت‌آپ‌های گردشگری در نظر گرفته است. در نتیجه این سیاست‌ها، سازمان جهانی گردشگری ملل متحد قطر را به عنوان بازرترین کشور در خاورمیانه و هشتمین در جهان رتبه‌بندی کرد.^۲

در مجموع، ارزیابی سازمان تجارت جهانی از سیاست تجاری قطر بسیار مثبت است. این کشور نه تنها توانسته است با اصلاحات ساختاری و اقتصادی از فشارها و پیچیدگی‌های عمده‌ای که برای کشوری به اندازه قطر می‌توانست فلج‌کننده باشد، به سلامت عبور کند، بلکه از این تهدیدها به معنای واقعی به مثابه یک فرصت استفاده کرده است. دوحه توانسته با پیوند زدن اقتصاد خود با اقتصادهای کلان جهان، سیاست‌های مثبت در صنعت انرژی که شامل جذب سرمایه‌گذاری‌های کلان خارجی و بهبود استراتژی‌های بازاریابی، اصلاحات در قوانین داخلی به منظور مشارکت واقعی بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری خارجی، تدوین سیاست جامع و مؤثر امنیت غذایی و بهبود زیرساخت‌های خود به یکی از موفق‌ترین اقتصادهای منطقه تبدیل شود.

بخش خدمات در تولید ناخالص داخلی قطر بسیار مؤثر و جدی است و به ویژه نقش خدمات مالی، خدمات ارتباطی و خدمات گردشگری در این حوزه چشمگیر است. کشور قطر با وجود اینکه به دلیل وسعت اندک و اقلیم طبیعی محدود و نیز ضعف جذابیت‌های تاریخی و معماری محدودیت‌های زیادی برای جذب گردشگران خارجی دارد، توانسته است به یکی از مقصدهای مهم گردشگری در منطقه تبدیل شود و با جذب سالانه بیش از ۲ میلیون توریست نه تنها درآمدهای مستقیم خود از این بخش را به کسر مهمی از تولید ناخالص داخلی خود برساند، بلکه دستاوردهای شایانی برای بهبود تصویر این کشور در عرصه بین‌المللی کسب نماید.

1- Next Chapter of Qatar National Tourism Sector Strategy 2030

2- WTO Summary TPR Report, p. 9.



ج) روابط تجاری قطر و ایران

قطر یکی از همسایگان مهم ایران در خلیج فارس به شمار می‌رود. علاوه بر شراکت ایران و قطر در میدان گازی پارس جنوبی که در قطر با نام گنبد شمالی شناخته می‌شود، سوگیری سیاست خارجی این کشور سبب شده است تا در سال‌های اخیر بر خلاف عربستان، امارات و بحرین از افزایش تنش‌ها با ایران خودداری کند؛ به ویژه پس از محاصره قطر توسط همسایگانش، این نگرش مثبت به ایران در خلیج فارس تقویت شد؛ تا حدی که حتی قرار گرفتن دو کشور در دو جبهه متفاوت در جنگ داخلی سوریه سبب تیره شدن روابط تهران و دوحه نشد.

هر چند ایران نتوانست از فرصتی که به لحاظ تجاری پس از محاصره قطر نصیب شد به خوبی بهره گیرد، با این وجود این محاصره سه ساله سبب تقویت روابط دو کشور هم در حوزه سیاسی و هم در حوزه اقتصادی شد.

جدول ۱- آمار صادرات و واردات ایران به/از قطر

واردات		صادرات		سال
ارزش (میلیون دلار)	وزن (متریک تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (متریک تن)	
۱۹,۴۶	۲۰۸	۸۹,۶۱	۳۷۰,۳۹۰	۱۳۹۳
اطلاعات موجود نیست		۱۶۵,۴۷	۲۱۶۶۸۷۶	۱۳۹۴
اطلاعات موجود نیست		اطلاعات موجود نیست		۱۳۹۵
۲۳,۸	۱۶۲۳	۲۴۱,۵	۱۶۵۴۸۹۲	۱۳۹۶
۱۷,۷۵	۱۰۸۸	۲۳۰,۳۶	۱۴۱۸۵۳۹	۱۳۹۷
۱۲,۸	۲۲۳۲	۲۳۴,۸۶	۱۳۱۹۰۴۸	۱۳۹۸
۸,۱۲	۹۰۱	۱۶۷,۲۸	۱۳۵۷۲۱۲	۱۳۹۹
۹,۱۷	۲۴۸۴	۱۳۳,۶	۱۱۸۲۰۰۸	۱۴۰۰

چنانکه در جدول مشاهده می‌شود، پس از خروج آمریکا از برجام و اعمال مجدد تحریم‌ها علیه ایران، حجم روابط تجاری ایران و قطر کاهش یافته است؛ هر چند در حوزه واردات در سال ۱۴۰۰ شاهد افزایش نسبی بوده‌ایم.

از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۲۰ صادرات ایران به قطر با نرخ سالانه ۱۲,۷ درصد افزایش یافته است. در سال ۲۰۱۸ سوخت‌های معدنی، روغن‌ها، محصولات تقطیری (۴۱,۲۱ میلیون دلار)، سبزیجات، ریشه‌ها و غده‌های خوراکی (۳۱,۴۵ میلیون دلار)، آهن و فولاد (۳۰,۸۸ میلیون دلار)، نمک، گوگرد، خاک، سنگ، گچ، آهک و سیمان (۱۷,۲۴ میلیون دلار)، فرش و سایر کفپوش‌های منسوج (۱۷ میلیون دلار)، میوه، آجیل، پوست مرکبات، خربزه (۱۵,۵۵ میلیون دلار)، سنگ، گچ، سیمان، آزیست، میکا یا مواد مشابه (۷,۸۹ میلیون دلار)،

محصولات آهنی و فولادی (۷,۸۵ میلیون دلار)، حیوانات زنده (۶,۴۴ میلیون دلار)، پلاستیک (۶,۲۶ میلیون دلار)، قهوه، چای، شیر خشک و ادویه‌ها (۵,۸۰ میلیون دلار)، دانه‌ها و میوه‌های روغنی (۵,۳۸ میلیون دلار)، ماهی، سخت‌پوستان، نرم‌تنان و بی‌مهرگان آبزی (۴,۲۵ میلیون دلار)، شیشه و ظروف شیشه‌ای (۳,۶۷ میلیون دلار)، محصولات سرامیکی (۳,۴۲ میلیون دلار)، محصولات لبنی، تخم مرغ، عسل، محصولات خوراکی (۲,۹۴ میلیون دلار)، غلات، آرد، نشاسته، مواد مورد استفاده در صنایع لبنی (۱,۹۹ میلیون دلار)، ضایعات صنایع غذایی و علوفه حیوانات (۱,۸۷ میلیون دلار)، روی (۱,۶۳ میلیون دلار) و ماشین‌آلات و بویلرها (۸۷۳ هزار دلار) عمده صادرات ایران به قطر را تشکیل می‌داد.^۱ نمودار زیر سهم گروه‌های کالایی صادراتی ایران به قطر را نشان می‌دهد.^۲

در سال ۲۰۲۰ ارقام عمده صادرات ایران به قطر شامل گوسفند و بز (۲۹ میلیون دلار)، گوجه فرنگی (۱۲,۸ میلیون دلار) و خربزه (۹,۵۴ میلیون دلار) بوده است. در همین سال و تحت تأثیر همه‌گیری کرونا، دستگاه تنفس با ارزش ۲۵۳ هزار دلار، بیشترین سهم واردات ایران از قطر را تشکیل داده است.

در سال ۱۳۹۹، اجزاء و قطعات توربوجت‌ها، دستگاه کامل کامپیوتر شامل کلیه اجزاء، اجزاء و قطعات موتورهای وسایط نقلیه هوایی، محصولات گرافیتی و کربنی، موتورهای پیستونی درون‌سوز، کاغذ و مقوای چندلایه عایق رطوبت، انواع تلمبه، شتر، نقشه‌های آموزشی، علمی و جغرافیایی غیرتوپوگرافیک، روغن ترانسفورماتور، پروپیلن گلیکول، اسید سیتریک، اسید فسفریک، محصولات آهن یا فولاد و کائوچو عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از قطر را تشکیل داده‌اند. در همین سال گمرکات فرودگاه بین‌المللی امام خمینی، منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس، منطقه ویژه اقتصادی شهید رجایی، اراک و مشهد پنج پایانه اصلی واردات کالا از قطر بوده‌اند.^۳

با سفر سال ۱۴۰۰ رئیس‌جمهور ایران به قطر ۱۴ توافق همکاری میان مقام‌های دو طرف به امضا رسید. این توافقات شامل حوزه‌های مختلف از جمله تفاهم‌نامه مشترک میان شرکت توانیر ایران و موسسه عمومی قطر در برق و آب، تفاهم‌نامه مشترک حمل‌ونقل دریایی، توافق میان شرکت قطری مدیریت بنادر و موسسه دریانوردی و امور بندرگاهی ایران، توافق همکاری دو کشور در خصوص راه خشکی، توافق در زمینه گردشگری میان ایران و قطر، تفاهم‌نامه در زمینه همکاری مشترک پیرمون مناطق آزاد میان شورای عالی مناطق آزاد صنعتی و ویژه اقتصادی ایران و موسسه مناطق آزاد قطر و تفاهم‌نامه همکاری در زمینه استاندارد میان سازمان ملی استاندارد ایران و موسسه عمومی استاندارد قطر بود.^۴ همچنین دو کشور در بالاترین سطح در خصوص ارتقاء تجارت دوجانبه و رسیدن به تجارت ۳ میلیارد دلاری تا سال ۲۰۲۵ توافق کرده‌اند.^۵

1- Trading Economics

2- The Observatory of Economic Complexity (OEC)

۳- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

۴- پایگاه اطلاع‌رسانی رئیس‌جمهور

۵- اتاق ایران آنلاین



در بخش خصوصی نیز تفاهم‌نامه همکاری بین اتاق بازرگانی ایران و قطر به امضا رسیده است که بر اساس آن شورای تجارت با ایران ذیل اتاق بازرگانی قطر تشکیل شد. این شورا در ارتباط مستقیم با اتاق بازرگانی مشترک ایران و قطر قرار گرفته است تا بازرگانان و تجار دو کشور در مرادده مستمر با یکدیگر بوده و مسائل موجود در مسیر تبادلات تجاری از جمله تجارت پایدار و سرمایه‌گذاری‌های مشترک در نواحی صنعتی دو کشور را پیگیری کنند.^۱

همچنین دو کشور دارای کمیسیون مشترک همکاری‌های اقتصادی هستند؛ این کمیسیون تا کنون هشت نشست مشترک داشته و ریاست آن در ایران بر عهده وزیر نیرو است. از جمله اقدامات آن امضای تفاهم‌نامه در زمینه تشکیل کارگروه مشترک تجاری، تأسیس مراکز تجاری بین بخش‌های خصوصی، استقرار وابسته بازرگانی در سفارتخانه‌های دو کشور در تهران و دوحه و استفاده از بندرگاه‌های دو کشور برای توسعه صادرات و واردات کالا است. همچنین در چارچوب این تفاهم‌نامه توسعه همکاری‌ها در حوزه‌های برق، آب، فاضلاب و گاز، همکاری در زمینه تولید نیازمندی‌های دارویی و تجهیزات پزشکی طرف قطری در ایران و تشویق بخش خصوصی دو کشور در این زمینه، استفاده طرف قطری از امکانات بندری و راه آهن ایران برای ترانزیت و حمل کالا، توافقات گسترده در زمینه ارتباطات، فناوری اطلاعات، حفاظت و تعمیر کابل‌های فیبرنوری (زیر دریایی) از دیگر مفاد این سند بوده است.^۲

مهم‌ترین نقاط قوت ایران در تجارت با قطر شامل این موارد است: توجه ویژه تهران به گسترش صادرات غیر نفتی به ۱۵ کشور همسایه از جمله قطر، وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب در تولید میوه و تره‌بار، لبنیات، آهن و فولاد و محصولات آن، محصولات پلاستیکی مورد نیاز بازار قطر، بازار بزرگ، نزدیک و پر جاذبه ایران برای فعالان اقتصادی قطری، ارائه سیاست‌های حمایتی از صادرکنندگان از طریق پرداخت مشوق‌های صادراتی، وجود زیرساخت‌های حقوقی مانند یادداشت‌های تفاهم همکاری میان ایران و قطر از جمله تفاهم‌نامه اتاق بازرگانی، تفاهم‌نامه گمرکی، تفاهم‌نامه ترانزیت، امضای موافقت‌نامه پرهیز از اخذ مالیات مضاعف میان ایران و قطر، امضای موافقت‌نامه همکاری در زمینه‌های شیلات، حمل‌ونقل هوایی، سرمایه‌گذاری خارجی، کار و کارگری، جهانگردی و گردشگری و استاندارد.^۳

در مقابل ناکافی بودن تنوع در مبادلات تجاری، عدم وجود مرکز تجاری ایران در قطر برای ارائه خدمات به تجار و بازرگانان ایرانی، ضعف در شناخت و آگاهی از بازار و نیازهای قطر و سلايق بازار آن کشور، پایین بودن سطح کیفیت و بسته‌بندی برخی کالاهای ایرانی، نبود تفکر بلندمدت در میان تجار و بازرگانان ایرانی برای حضور در بازار قطر و کسب سهم بیشتر، نداشتن خدمات مناسب پس از فروش برخی از محصولات

۱- اتاق مشترک ایران و قطر

۲- خبرگزاری مهر

۳- سازمان توسعه تجارت

ایرانی، عدم استقرار رایزن بازرگانی ایران در قطر مهم‌ترین نقاط ضعف روابط تجاری ایران و قطر است.^۱ همچنین فرصت‌های ایران شامل وجود روابط بلند مدت تجاری و اقتصادی دوستانه دو کشور، امکان الگوبرداری از موفقیت قطر در جذب سرمایه‌گذاری خارجی، تقویت و ارتقای روابط سیاسی و اقتصادی ایران و قطر، دسترسی ایران و قطر به آب‌های آزاد و مزیت‌های ترانزیتی، همسایگی دو کشور از طریق خلیج فارس و فاصله ی نزدیک آبی و هوایی، کوچک بودن کشور قطر و عدم امکان ساخت و تولید بسیاری از محصولات در داخل این کشور است.

نبود موافقت‌نامه تجارت آزاد و ترجیحی بین دو کشور، شناخت ناکافی نسبت به امکانات و ظرفیت‌های همکاری مشترک، آشنا نبودن بازرگانان قطری با تنوع و کیفیت محصولات ایرانی، همگرایی و نزدیکی کشورهای عربی منطقه و گرایش قطر به همکاری با این کشورها^۲ و تأثیرگذاری عوامل خارجی در روابط ایران و قطر از جمله مهم‌ترین تهدیدات روابط تجاری دو کشور برشمرده شده است.

از جمله موضوعات مهم در خصوص قطر، محدودیت جغرافیایی این کشور است؛ روابط اقتصادی سطح بالای سیاسی و اقتصادی قطر و ترکیه، در کنار این محدودیت جغرافیایی امکان و فرصت مناسبی را در اختیار ایران برای به فعل درآوردن پتانسیل‌های خود در حوزه ترانزیت ایجاد می‌کند. مجموع صادرات ترکیه به قطر در سال ۲۰۱۹ برابر با ۱,۳ میلیارد دلار بوده که ۵۶ درصد از آن را کالاهای مصرفی تشکیل داده است^۳ که فرصت مناسبی را در اختیار ایران قرار می‌دهد؛ هر چند بهره‌گیری از این فرصت در گرو توسعه امکانات ترانزیتی و لجستیکی بنادر بوشهر و به ویژه دیر (نزدیک‌ترین بندر ایرانی به قطر) است. همچنین فعلیت بخشیدن به پتانسیل ترانزیتی ایران به عنوان پل ارتباطی میان قطر و ترکیه در گرو رفع محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها بر بخش بانکی و مالی ایران است. این موضوع در روابط تجاری ایران و قطر نیز تأثیرات منفی داشته است؛ به طوری که به سبب تحریم‌های بانکی، روابط رسمی مالی میان دو کشور وجود ندارد و نقل و انتقال پول از طریق صرافی‌ها انجام می‌شود که این امر هزینه‌های انتقال مالی را افزایش می‌دهد.^۴

جمع‌بندی و پیشنهادهای سیاست‌گذاری

هر چند روابط تجاری ایران و قطر در سال‌های اخیر رشد داشته است؛ با توجه به نیازمندی‌های بازار ثروتمند قطر به واردات انواع کالاهای مصرفی و نزدیکی جغرافیایی دو کشور، این روابط از پتانسیل بسیار

۱- سازمان توسعه تجارت

۲- سازمان توسعه تجارت



بالاتری برخوردار است. به ویژه اینکه علیرغم محدودیت‌های موجود، مقام‌های دو کشور در بالاترین سطح پیگیر توسعه این روابط هستند.

مجموعه موافقت‌نامه‌ها و یادداشت‌های تفاهم میان ایران و قطر، وجود اتاق بازرگانی مشترک دو کشور و توافق‌های بخش خصوصی دو طرف بستر حقوقی لازم برای توسعه روابط تجاری را فراهم کرده است. با این حال، فقدان روابط رسمی بانکی از یک سو و نگاه کوتاه مدت به بازار قطر باعث محدودیت‌های جدی در توسعه تجارت دو کشور شده است. در این شرایط می‌توان رئوس سیاستی برای توسعه روابط دو کشور در حوزه اقتصادی را در موارد زیر خلاصه کرد:

- چنانکه گفته شد سیاست متنوع‌سازی اقتصادی در قطر به شکل جدی پیگیری می‌شود؛ این سیاست با توجه به محدودیت‌های جمعیتی قطر فرصت مناسبی برای همکاری دو کشور در زمینه‌هایی همچون ایجاد شهرک‌های صنعتی مشترک در سواحل جنوبی ایران را فراهم کرده است. چنین شهرک‌هایی می‌تواند بستر مناسبی برای هم‌افزایی سرمایه قطری و نیروی کار ایرانی فراهم کند. با توجه به دانش انباشته شده در ایران و در دسترس بودن نیروی کار متخصص و ماهر در کشور، این همکاری‌ها می‌تواند در زمینه تولید محصولات با ارزش افزوده بالا نیز توسعه یابد.
- چنانکه گفته شد، پتانسیل ترانزیتی ایران، با توجه به ماهیت روابط ترکیه - قطر برای هر دو کشور جذابیت دارد؛ انعقاد تفاهم‌نامه سه‌جانبه، در کنار توسعه ظرفیت ترانزیتی ایران در زمینه حمل‌ونقل ریلی و دریایی در این زمینه راهگشا خواهد بود. دست کم در توسعه ظرفیت بندرگاهی و کشتی‌رانی بنادر بوشهر و دیر جذابیت‌های بالایی برای سرمایه قطری دارد تا از این طریق سواحل استان بوشهر به یک پل تجاری برای ترکیه و قطر تبدیل شود. در این زمینه باید در نظر داشت تکمیل برنامه‌های اتصال راه‌آهن سراسری ترکیه به عراق، مزیت ترانزیتی ایران را از بین خواهد برد.
- با توجه به عضویت قطر در سازوکارهای اقتصادی و تجاری منطقه‌ای و بین‌المللی و امکان مالکیت بر سرمایه‌گذاری تا ۱۰۰ درصد، این کشور می‌تواند به محلی برای تولید کالاهای ایرانی به طور مشترک تبدیل شود؛ چنین محصولاتی از قید و بند تحریم‌ها رها خواهد بود و به بازار کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس دسترسی خواهد داشت.
- با توجه به اینکه ناآشنایی بازرگانان قطری با تنوع و کیفیت محصولات ایرانی یکی از موانع توسعه روابط تجاری دو کشور محسوب می‌شود، برگزاری نمایشگاه‌ها در قطر و دعوت از بازرگانان قطری برای بازدید از مراکز صنعتی ایران از سوی بخش خصوصی می‌تواند در حل این مشکل موثر باشد.

با توجه به نرخ بیکاری بالا به ویژه در میان تحصیل‌کردگان ایرانی از یک سو و تلاش قطر برای بازنگری رویه‌های جذب نیروی کار و تمرکز بر ورود نیروی کار ماهر به این کشور از سوی دیگر، این مسیر می‌تواند از جمله راهکارهای توسعه روابط اقتصادی و اجتماعی دو کشور باشد؛ با توجه به ضرورت حفظ و شأن اتباع ایرانی، این مورد باید با نظارت سفارت ایران در دوحه و در پی توافقات مشخص بین دو دولت انجام شود.

ابتکارهای قطر برای رفع برخی اختلاف‌های سیاسی و اقتصادی میان ایران و ایالات متحده، به ویژه در حوزه انتقال دارایی‌های مسدود شده ایران در کشورهای دیگر از طریق قطر، در صورت تحقق می‌تواند نه تنها راهی برای حل مشکلات عمیق اقتصادی کشور و تأمین نیازهای کشور، بلکه سرآغاز فصلی جدید در روابط اقتصادی دوجانبه ایران و قطر باشد.